

CHRONIQUE — KRONIJK

DOCTORALE PROEFSCHRIFTEN

F. SIMON, *De Belgische leerkracht lager onderwijs en zijn beroepsvereniging 1857-1895. Een politiseringsproces*. R.U.G., 1979, promotor : R. Van Eenoo.

De onophoudend stijgende maatschappelijke evaluatie van het onderwijs in de 19de eeuw sluit nauw samen met het industrialiseringsproces en met de opkomst van de massapolitiek. Wie de relatie volksonderwijs-maatschappij wil onderzoeken, stuit noodzakelijkerwijze op een onmisbare schakel, nl. de leerkracht lager onderwijs. Grondige kennis van de betekenis van deze figuur dringt zich bijgevolg op. Werd in België de 19de-eeuwse opleiding van de onderwijzer reeds voldoende doorgelicht, dan blijven vragen open rond bijv. zijn sociale herkomst, zijn materiële toestand, zijn rol in de lokale samenleving, zijn optreden in de school zelf, zijn politiek gedrag, zijn sociale status, zijn beroepsverenigingen. Via deze laatste ingang, meer bepaald met het peilen naar de functie van de onderwijzersverenigingen, werd gepoogd door te dringen in deze belangrijke intellectuele beroepsgroep.

De 52 bestudeerde onderwijzersverenigingen opereerden als pressiegroepen. Voor de benadering en de probleemstelling van het onderzoek liet de auteur zich leiden door theoretische werken over het functioneren van vrijwillige verenigingen en van drukkingsgroepen, evenals door politicologische en sociologische case-studies over de pressie van leerkrachtenorganisaties op het overheidsbeleid, aangevuld met een door R. Van Eenoo ontworpen stramien in verband met de humane dynamiek binnen de instellingen. Uit deze gezichtspunten vloeiden een aantal vragen voort die de probleemstelling uitmaken : welke zijn de doeleinden van de verenigingen ? Vanuit welke waarden handelen ze ? Welke doelen genieten voorrang ? Hoe zijn de verenigingen intern gestructureerd ? Hoe staan leiding en leden tegenover elkaar ? Hoe zit het met de participatie, met de organisatiegraad ? Functioneren de verenigingen democratisch of oligarchisch ? Welke zijn hun onderlinge relaties en deze met hun omgeving, zijnde de andere partijen in het onderwijsbestel ? Welke middelen gebruiken de verenigingen ter realisering van hun doeleinden ? Slagen ze erin

hun doelstellingen te verwezenlijken ? Zijn ze effectief ?

Deze probleemstelling werd uitgewerkt in twee delen. Het eerste, dat de structuur van de verenigingen behandelt, draagt een nogal inventariserend karakter. Hoofdstukken I en II omvatten het ontstaan, het ledenbestand, het rekruteringsveld, de organisatiegraad, de financiële toestand en het interne functioneren. De volgende drie hoofdstukken behelzen de relaties van de onderwijzersverenigingen met hun omgeving, d.w.z. de administratie, de politieke partijen en de andere pressiegroepen (Ligue de l'enseignement, vrijdenkersorganisaties, vrijmetselarij, Willemsfonds en Davidsfonds). Dit eerste deel houdt tevens in zekere zin een presentatie in van het gehanteerde bronnenmateriaal. Hieruit blijkt dat bij ontstentenis van verslagboeken vooral beroep gedaan werd op de communicatiemiddelen van de betrokkenen, met name de vaktijdschriften en de gedrukte congresverslagen.

De doorlichting van de samenstelling en van de werking der onderwijzersverenigingen, net als de kennis van hun vervlechting in het maatschappelijke weefsel vormden voor de auteur een noodzakelijke voorwaarde tot een beter begrip van de acties van deze pressiegroepen, van de bereikte resultaten en van de maatschappelijke betekenis ervan. Het tweede deel behandelt precies het eisenplatform, de actie en de effectiviteit van de verenigingen op het materiële en onderwijs-politieke vlak. Bijzondere aandacht werd daarbij besteed aan het waardenstelsel, dat aan het verenigingshandelen ten grondslag ligt.

De eindbeschouwingen van deze studie vallen uiteen in drie stukken. Vooreerst worden de determinanten van effectiviteit vastgelegd. Ze waren niet aan te treffen bij de interne organisatorische kracht van de verenigingen. Veel meer traden de economische, politiek-administratieve en socio-culturele systemen als bepalende factoren op. Vervolgens wordt nog even dieper ingegaan op het waardencomplex. De beroepsspecifieke ideologie van de leerkracht lager onderwijs staat hier in het brandpunt. Dat waardenstelsel schonk tevens een aantal onmisbare elementen ten einde de functie van de onderwijzersverenigingen — het derde luik van de eindbeschouwingen — beter te vatten. Vermelden we alleen de inschakeling van de onderwijzersbeweging in de drang van de middenklassen naar grotere politieke macht via uitbreiding van het stemrecht. De beroepssituatie van de leerkracht lager onderwijs werd geïdeologiseerd en gepolitiseerd. De verenigingen werkten de politieke integratie van het onderwijzend personeel in de hand. Signaleren we ook nog bij

wijze van voorbeeld de strijd tegen de deklasseringsangst van de onderwijzer, de opsluiting in de eigen stand, het streven naar klasseverzoening.

Tot slot heeft de auteur in een epiloog een poging gedaan om de georganiseerde Belgische leerkracht lager onderwijs uit de tweede helft van de 19de eeuw in een erg gecondenseerde vorm uit te tekenen.

Aan deze studie zijn nog 14 bijlagen gevoegd, waaronder 202 p. biografische notities van de leidende figuren uit de onderwijzersverenigingen.